

Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet

12345678910

© UNICEF/NYHQ2008-1775/PIROZZI

Saatteeksi

Lähes kolmannes maailman väestöstä on lapsia eli alle 18-vuotiaita. Monissa maissa lasten ja nuorten osuus väestöstä on melkein puolet. On väistämätöntä, että yritykset, koostaan riippumatta, ovat vuorovai-
kutuksessa lasten kanssa, ja että niiden toiminnalla on sekä suoria että epäsuoria vaikutuksia lasten elämään. Lapset ovat yritystoiminnan kes-
keinen sidosryhmä. He ovat kuluttajia, työntekijöiden perheenjäseniä, nuoria työntekijöitä sekä tulevia palkansaajia ja yritysjohdajia. Yritysten fyysinen toimintaympäristö on samalla heidän ja heidän yhteisöjensä elinympäristö.

Yritysten yhteiskunnalliseen rooliin kiinnitetään yhä enemmän huomiota valtionhallinnon ja muiden toimijoiden rinnalla, ja myös tietoisuus yritystoiminnan ja ihmisoikeuksien välisistä yhteyksistä kasvaa. Siksi onkin tullut aika tarkastella yritystoiminnan vaikutuksia lasten elämään. Lapset ovat yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevia ja haavoittuvaisimpia jäseniä. Heille ei ole suotu ääntä julkisuudessa. Lapsilla ei ole juuri mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon. Heidän mielipidettään kysytään harvoin edes silloin, kun päätökset vaikuttavat suoraan heidän elämäänsä, kuten vaikkapa kouluja ja virkistysalueita suunniteltaessa. Kuitenkin, kun lapsille on annettu mahdollisuus osallistua, he ovat osoittaneet pystyvänsä tuomaan asioihin aivan uusia ja arvokkaita näkökulmia.

Yritysten toiminnalla saattaa olla pitkäaikainen ja jopa peruuttamaton vaikutus lapsiin. Lapsuus on ainutlaatuinen nopean fyysisen ja psyykkisen kehityksen ajanjakso. Silloin koetut tai kokematta jääneet asiat voivat vaikuttaa pysyvästi ihmisen fyysiseen ja henkiseen terveyteen ja hyvinvointiin – niin hyvässä kuin pahassa. Riittävä ravinto, puhdas vesi, huolenpito ja läheisyys ovat välttämättömiä lapsen henkiinjäämiselle ja terveydelle.

Myös elinympäristössä vaanivat vaarat, esimerkiksi saasteet, vaikuttavat lapsiin toisin ja vakavammin kuin aikuisiin. Kun lapsen elimistö joutuu kosketuksiin haitallisten aineiden kanssa, se reagoi herkemmin kuin aikuisen elimistö. Näin lapsen immuunijärjestelmä joutuu koetukselle ja heikentyy.

Lapset yritysten työntekijöinä ovat usein näkymättömiä, samoin yritysten vaikutuspiirissä muuten olevat lapset. Tyypillisiä esimerkkejä ovat toimitusketjuissa laittomasti työskentelevät lapset, yritysten tiloissa tai niiden ympäristössä asuvat tai aikaa viettävät lapset, työntekijöiden asunnoissa kotiapulaisina työskentelevät lapset, yritysten tuotteille altistuvat lapset, yritysten turvallisuudesta vastaavien tai siihen muuten liittyvien toimijoiden säilöön ottamat tai vangitsevat lapset ja siirtotyöläisten kotiin jäävät lapset.

Tähän saakka yritysten vastuu lapsista on rajoittunut lähinnä lapsityövoiman käytön kieltämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Tämä on tärkeää, mutta ei riitä. Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet korostavat, että yritysten toimet vaikuttavat lapsiin monin eri tavoin: Yrityksen kokonaisliiketoiminta, kuten sen tuotteet ja palvelut ja niiden myynnissä käytetyt markkinointi- ja jakelumenetelmät vaikuttavat lapsiin. Vaikutusta on myös suhteilla, joita yrityksellä on kansallisen ja paikallistason hallintoon – samoin investoinneilla, joita yritys tekee paikallisiin yhteisöihin.

Lapsen oikeuksien kunnioittaminen edellyttää, etteivät yritykset tuota vahinkoa lapsille. Lapsen oikeuksien tukeminen puolestaan edellyttää, että yritykset toimivat aktiivisesti lapsen edun parhaaksi. Sisällyttämällä lapsen oikeuksien kunnioittamisen ja tuen niiden toteutumiselle ydinstrategiaansa ja toimintoihinsa yritykset voivat vahvistaa olemassa olevia yritys vastuun ja kestävän kehityksen hankkeitaan. Samalla ne varmistavat liiketoimintaetunsa. Tällaiset hankkeet rakentavat mainetta ja parantavat riskienhallintaa – antavat yrityksille eräänlaisen sosiaalisen toimintalisenssin. Sitoutuminen lasten hyvinvointiin voi myös auttaa rekrytoimaan ja ylläpitämään motivoitunutta työvoimaa. Työntekijöiden vanhemmuuden tukeminen, nuorten työllisyyden edistäminen ja heidän kykyjensä kehittäminen ovat joitakin esimerkkejä toimista, joihin yritykset voivat ryhtyä. Muokkaamalla tuotteita ja palveluja lapsille sopivammiksi voidaan samalla luoda uusia innovaatioita ja markkinoita. Kaiken kaikkiaan lasten hyväksi toimiminen auttaa rakentamaan vahvoja, koulutettuja yhteiskuntia, jotka ovat elintärkeitä vakaalle, kaikkia osallistavalle ja kestäväälle liiketoimintaympäristölle.

Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet tarjoavat kokonaisvaltaisen kehyksen, jonka avulla voidaan ymmärtää ja käsitellä vaikutuksia, joita yritystoiminnalla on lapsen oikeuksien toteutumiseen ja lasten hyvinvointiin. Pelastakaa Lapset -järjestö, YK:n Global Compact -aloite ja UNICEF toivovat, että periaatteet innoittavat ja opastavat kaikkia yrityksiä niiden vuorovaikutuksessa lasten kanssa.

Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet

Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet määrittävät toimet, joiden avulla yritys varmistaa, että sen toiminta *kunnioittaa* lapsen oikeuksia. Lisäksi periaatteet määrittävät joukon toimia, joiden avulla yritys voi *tukea* lapsen oikeuksien toteutumista. Lapsen oikeudet määritellään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa sekä Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksissa nro 138 koskien työhön pääsemiseksi vaadittavaa vähimmäisikää ja nro 182 koskien lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä. Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 3 määrittää lapsen edun periaatteen, jonka mukaan ”Kaikissa ... toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.”

Lapsenoikeusperiaatteiden mukaisesti:

KAIKILLA YRITYKSILLÄ ON VASTUU KUNNIOITTA A LAPSEN OIKEUKSIA: Yritys ei saa loukata mitään ihmisoikeuksia, ei myöskään lapsen oikeuksia. Yrityksen on puututtava kaikkiin ihmisoikeuksien toteutumista heikentäviin tekijöihin, joissa se on osallisena. Yritysten vastuu kunnioittaa lapsen oikeuksia koskee sekä yrityksen omaa toimintaa että liikesuhteita, jotka kytkeytyvät sen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin.

LISÄKSI KAIKKIA YRITYKSIÄ KANNUSTETAAN SITOUTUMAAN TOIMIIN, JOTKA TUKEVAT LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISTA: Lapsen oikeuksien kunnioittamisen lisäksi yrityksiä kannustetaan ryhtymään aktiivisiin toimiin, jotka tukevat lapsen oikeuksien toteutumista, samoin ihmisoikeuksien toteutumista laajemminkin. Väyliä omaehtoiselle toiminnalle lasten elämän parantamiseksi on useita – niitä on sekä ydinliiketoiminnassa, strategisissa yhteiskunnallisissa investoinneissa, hyväntekeväisyydessä, vaikuttamistoiminnassa ja yhteiskuntapoliittisessa osallistumisessa että yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Lapsen oikeuksien kunnioittaminen on vähimmäisvaatimus yrityksille. Aktiivinen toiminta oikeuksien toteutumisen tukemiseksi on erittäin suositeltavaa, mutta ei vaatimus. Liiketoimintaa ohjaavissa lapsenoikeusperiaatteissa luetellaan jokaisen periaatteen kohdalla erikseen toimet, joita yrityksiltä edellytetään lapsen oikeuksien kunnioittamiseksi, ja toimet, joiden avulla ne voivat tukea lapsen oikeuksien toteutumista.

Tässä asiakirjassa ilmaisu ‘lapsen oikeudet’ on synonyymi ilmaisulle ‘lasten ihmisoikeudet’.

Sanasto

Lukuun ottamatta termejä ”lapsi/ lapset” ja ”yritys”, seuraavat termit esiintyvät liiketoimintaa ohjaavissa lapsenoikeusperiaatteissa kursivoituina.

Arvoketju. Yrityksen arvoketjuun kuuluvat toiminnot, jotka muuntavat panoksen tuotokseksi arvoa lisäämällä. Arvoketjuun kuuluu tahot, joihin yrityksellä on suora tai epäsuora liikesuhde ja jotka joko a) toimittavat tuotteita tai palveluja, joista on hyötyä yrityksen omille tuotteille tai palveluille, tai b) ottavat vastaan yrityksen itsensä tarjoamia tuotteita tai palveluja.

Henkiinjääminen ja kehittyminen. Yksi lapsen oikeuksien sopimuksen neljästä yleisperiaatteesta, jossa tunnustetaan lapsuudelle kuuluvan tietyt optimaaliset olosuhteet. Jokaisen lapsen terveelliseen kehitykseen kuuluu oikeus sosiaaliturvaan, terveyteen, riittävään ravintoon ja elintasoon, terveelliseen ja turvalliseen ympäristöön, koulutukseen sekä vapaa-aikaan ja leikkiin. Väkivallalta ja hyväksikäytöltä suojeleminen ovat myös oleellisia jokaisen lapsen henkiinjäämiselle ja kehitymiselle.

Hätätilanteet. Tilanteet, joissa lasten henki, fyysinen ja henkinen hyvinvointi tai kehitysmahdollisuudet ovat vaarassa johtuen aseellisesta konfliktista, laajamittaisesta väkivallasta, epidemiasta, nälänhädästä, luonnonkatastrofista tai yhteiskuntajärjestyksen hajoamisesta.

Ihmisarvon mukainen työ. Työ, joka on tuottavaa ja josta saa asianmukaisen korvauksen. Ihmisarvoisessa työssä taataan työturvallisuus, perheen sosiaaliturva, työntekijän oikeudet, sosiaalinen vuoropuhelu sekä mahdollisuudet kehittyä työssä ja integroitua työyhteisöön. Kaikilla, myös nuorilla työikäisillä työntekijöillä, tulisi olla vapaus ilmaista huolensa, järjestäytyä ja osallistua päätöksiin, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä, sekä oikeus tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin ja tasapuoliseen kohteluun.

Ihmisoikeuksia koskeva due diligence -prosessi. Yrityksen jatkuvat prosessit, joiden avulla arvioidaan sekä yrityksen toteutuneita että mahdollisia ihmisoikeusvaikutuksia, mukaan lukien lasten oikeudet. Arvioinnin tulokset tulee integroida ja huomioida toiminnassa, vaikutuksia seurata ja viestiä niiden käsittelystä siten, kuin mitä Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston hyväksymissä liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevissä periaatteissa määritellään.¹ Ihmisoikeuksia koskevassa *due diligence* -prosessissa tulisi käsitellä sekä yrityksen omaan että siihen liikesuhteessa olevan toimijan toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvät haitalliset ihmisoikeusvaikutukset. Ihmisoikeuksia koskevan due diligence -prosessin suorittaakseen kaikkien yritysten tulee:

- Tunnistaa ja arvioida todelliset ja potentiaaliset haitalliset vaikutukset lasten oikeuksille. Arvioinnin tulisi pohjautua ihmisoikeusasiantuntemukseen, ja lapsia ja muita

¹ ”Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy” Framework”, on osana Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerin erityisedustajan ihmisoikeuksia ja monikansallisia yhtiöitä sekä muita liikeyrityksiä koskevaa raporttia (Report of the Special Representative of the United Nations Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, A/HRC/17/31, United Nations, 21 March 2011. Se löytyy osoitteesta www.ohchr.org/documents/issues/business/A.HRC.17.31.pdf Periaatteet ovat YK:n Ihmisoikeusneuvoston vahvistamat A/HRC/RES/17/4).

mahdollisia vaikutuksille alttiiksi joutuneita ryhmiä ja asianosaisia tulisi kuulla mielekkään menettelyn kautta. On huomioitava, että tyttöihin ja poikiin kohdistuvat riskit voivat olla erilaisia.

- Yhdistää arviointinsa tulokset asiaankuuluviin sisäisiin toimiin ja prosesseihin ja ryhtyä tarvittaviin (yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevässä käsikirjassa kuvattuihin) toimenpiteisiin. Jos yritys liiketoiminnallaan aiheuttaa tai myötävaikuttaa siihen, että lasten oikeudet heikentyvät tai tällainen riski on olemassa, yrityksen tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin kyseisen liiketoiminnan tai myötävaikutuksensa päättämiseksi tai estämiseksi. Sen tulee käyttää vaikutusvaltaansa lievittääkseen mahdollisia jäljelle jääviä haittavaikutuksia. Jos yritys kytkeytyy näihin liikesuhteen kautta, sen tulee käyttää vaikutusvaltaansa ja tarvittaessa päättää muista toimista.
- Seurata korjaavien toimenpiteidensä tehokkuutta todentaakseen, onko lapsen oikeuksia heikentäviin tekijöihin pystytty puuttumaan. Arvioinnissa käytetään asiaankuuluvia laadullisia ja määrällisiä mittareita ja kerätään palautetta niin asianomaisilta kuin ulkopuolisiltakin, joihin kuuluvat vaikutuksille altistuneet lapset, perheet ja muut sidosryhmät.² Yrityksen tulisi harkita suoriteperusteisten sopimusten ja tarkastusten, kartoitusten ja auditointien (itsearviointien tai riippumattomien auditointien) kaltaisten välineiden käyttöä säännöllisin väliajoin.³
- Olla valmistautunut viestimään edellä määritellystä lapsen oikeuksia koskevasta arvioinnistaan julkisesti. Viestintä tulee suhteuttaa vaikutusten laajuuteen ja sen tulee olla kohdeyleisön ymmärrettävissä ja saavutettavissa. Yrityksen tulee tarjota riittävästi tietoa, jotta sen korjaavien toimenpiteiden riittävyttä voidaan arvioida. Viestintä ei saa kuitenkaan asettaa vaaraan asianomaisia, henkilökuntaa tai tietosuojaa.

Yllä mainittujen prosessien tulee olla yrityksen kokoon ja tilanteeseen nähden asianmukaisia ja yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden mukaisia.

Ihmisoikeuksia koskeva toimintatapasitumus. Sitoumus, jossa yritys määrittelee vastuunsa kunnioittaa oikeuksia, mukaan lukien lasten oikeuksia, kuten ne on huomioitu YK:n ihmisoikeusneuvoston liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevissa periaatteissa (Guiding Principles on Business and Human Rights). Sitoumus tulee hyväksyä yhtiön ylimmässä johdossa ja sen laatimisessa tulee käyttää tarvittavaa asiantuntija-apua. Sitoumukseen kirjataan toimintaohjeet henkilökunnalle, liikekumppaneille ja muille yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin suoraan liittyville tahoille. Sitoumuksen tulee olla julkisesti saatavilla ja siitä on viestittävä sekä sisäisesti että ulkoisesti. Yrityksen toimintatavat ja prosessit tulee mukauttaa sitoumuksen mukaisiksi. Sitoumus voi sisältää myös julkilausuman yrityksen sitoutumisesta tukemaan lasten oikeuksia.

Korjaavat toimenpiteet. Oikaisutoimiin kuuluu sekä itse muutoksenhakuprosessi, jossa korjataan yrityksen toiminnasta aiheutuvia oikeushaittoja että todelliset, korjaavat ja

² Jos pieni tai keskikokoinen yritys, jolla ei ole suurta riskiä loukata ihmisoikeuksia, laillisen rahoituksellisen, maantieteellisen tai muun esteen vuoksi ei kykene suoraan konsultoimaan vaikutuksille alttiiksi joutuneita ryhmiä, sen tulisi tukeutua ulkopuolisiin riippumattomiin asiantuntijapalveluihin. Se voi kuulla alttiiksi joutuneiden ryhmien näkemyksiä valtuutettujen järjestöjen tai henkilöiden kautta.

³ Yrityksen tulee yksiselitteisesti informoida alihankkijoita siitä, millaista toimintatapaa heiltä odotetaan. Lisäksi yritys voi lisätä henkilöstön tietoja ja taitoja sekä tehdä yhteistyötä muiden yritysten kanssa vaikutusvallan lisäämiseksi. Lisätietoa löytyy YK:n Global Compact alihankkijoita koskevasta ohjeistuksesta http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/supply_chain/SupplyChainRep_spread.pdf.

parantavat toimenpiteet. Jos yritys huomaa, että sen toiminnasta on aiheutunut haittaa ihmisoikeuksille, sen tulisi oikaista asia tai osallistua asian korjaamiseen kulloiseenkin tapaukseen sopivan yleisesti hyväksytyn prosessin – kuten tehokkaiden valitusmekanismien tai oikeusprosessin – kautta. Valitusmekanismien tulee olla tyttöjen ja poikien, heidän perheidensä ja edunvalvojien ymmärrettävissä ja saatavilla, ja niiden tulee täyttää liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden 31. periaatteessa määritellyt ei-oikeudellisten mekanismien tehokkuuskriteerit.

Lapsen etu. Tämä on yksi neljästä lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteesta. Lapsen etu on otettava huomioon kaikissa lasta koskevissa päätöksissä ja toimissa. Lapsen edun huomioiminen velvoittaa aktiivisiin toimiin lapsen oikeuksien kunnioittamiseksi sekä lapsen henkiinjäämisen, kasvun ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Vanhempia ja muita lapsen päivittäisestä hoidosta vastaavia tulee tukea lapsen oikeuksien toteutumiseksi.

Lapsi tai lapset. Lapsen oikeuksien sopimuksen ensimmäinen artikla määrittää lapseksi jokaisen alle 18-vuotiaan henkilön, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

Lapsityö. Työ, joka vaarantaa lapsen fyysisen ja henkisen kehityksen, riistää lapselta lapsuuden, hänen ihmisarvonsa sekä mahdollisuuden kehittyä täyteen potentiaaliinsa. Lapsityö on työtä, joka on vahingollista lapsen ruumiilliselle, henkiselle, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselle. Se on työtä, joka haittaa lapsen koulunkäyntiä tai työtä, jossa työntekijän ikä ei vastaa työlle asetettua vähimmäisikää kuten se on kansallisessa tai kansainvälisessä normistossa määritelty. Kenenkään alle 18-vuotiaan ei pitäisi joutua tekemään vaarallista työtä (eli työtä, joka todennäköisesti vaarantaa lapsen terveyden, turvallisuuden tai moraalisuuden kehityksen) tai altistua muille lapsityön pahimmille muodoille. Näitä ovat ihmiskauppa, seksuaalinen hyväksikäyttö, velkaorjuus tai pakkotyö. Alaikäisiä lapsia ei saa myöskään värvätä tai käyttää turvallisuus- tai sotilaallisiin tarkoituksiin. On kiinnitettävä huomiota myös lapsityön sukupuolittumiseen: tytöt joutuvat useimmin kotiapulaisiksi tai seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi. Lisätietoa löytyy Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimuksista nro 182 koskien lapsityön pahimpia muotoja sekä nro 138 koskien työlle asetettavia vähimmäisikärajoja. Lapsityöhön liittyvät myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnaiset lisäpöytäkirjat koskien lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografiassa sekä lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin.

Lasten osallistuminen. Yksi lapsen oikeuksien sopimuksen neljästä yleisperiaatteesta. Osallistumisoikeuden toteutumiseen tulee kuulua prosesseja, jotka rohkaisevat ja antavat lapsille mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä heitä koskevissa asioissa. Tähän sisältyy myös lasten ja aikuisten välinen tiedonjako ja vuoropuhelu, joka perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen ympäristössä, joka rohkaisee vapaaseen mielipiteen ilmaisuun. Tällaisten prosessien tulee olla aitoja, kaikkia osallistavia ja merkityksellisiä. Niiden tulisi huomioida lasten kehittyvät ikätason mukaiset valmiudet ja antaa lapsille mahdollisuus oppia rakentavia tapoja, joilla he voivat vaikuttaa ympäröivään maailmaan. Sitoutuminen

lasten mielipiteiden kuulemiseen on tärkeää. Tyttöjen ja poikien, syrjäytyneimpien, haavoittuvien ja eri-ikäisten ja erikykyisten lasten mielipiteitä tulee kuulla tasapuolisesti. Lasten näkemyksiä tulisi kunnioittaa, kuulla ja niille tulisi antaa asianmukainen painoarvo kaikissa heitä koskevissa päätöksissä ja toimissa. Osallistuminen ei saisi olla näennäistä eikä sen tule hyväksikäyttää lapsia.

Liikesuhde. Ne suhteet, joita yrityksellä on liikekumppaneihinsa, muihin *arvokeijunsa* toimijoihin sekä kaikkiin muihin julkisiin tai ei-julkisiin tahoihin (valtioon, kuntaan tai kansalaisjärjestöihin), joilla on suora yhteys tai kytkös yrityksen liiketoimintaan, tuotteisiin tai palveluihin. Tähän lukeutuvat myös ensisijaisen portaan ulkopuolelle jäävät epäsuorat liikesuhteet likeyrityksen *arvokeijussa* sekä vähemmistö- ja enemmistöosakkuudet yhteisyrityksissä.

Nuori työntekijä. Lapsi, joka on ylittänyt lailliseen työntekoon vaadittavan vähimmäisiän ja joka osallistuu taloudelliseen toimintaan. Ikäryhmään kuuluvienkin työtä kutsutaan lapsityöksi, jos heidän työnsä tai työolosuhteensa ovat vaaralliset.

Syrjinnän kieltö. Yksi lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteesta. Syrjintäkieltö tarkoittaa, että kaikkia on kohdeltava tasavertaisesti riippumatta henkilön etnisestä alkuperästä, ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, vammaisuudesta, uskonnosta, poliittisista tai muista mielipiteistä, kansallisesta, etnisestä tai sosiaalisesta alkuperästä, syntyperästä tai varallisuudesta. Kiteytettynä se tarkoittaa, että kaikilla lapsilla, kaikissa tilanteissa, kaikkina aikoina ja kaikkialla, on yhtäläinen oikeus kehittyä täyteen potentiaaliinsa.

Toimintaohje lasten suojelemiseksi. Yrityksellä tulisi olla asiakirja, jossa se määrittelee toimintaohjeet yrityksen työntekijälle tai muulle yrityksen toimintaan liittyvälle henkilölle tämän ollessa tekemisissä lasten kanssa. Toimintaohjeessa pannaan täytäntöön yrityksen nollatoleranssi suhteessa väkivaltaan, hyväksikäyttöön ja kaltoinkohteluun. Toimintaohjeen kehyksenä toimivat YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja sopimuksen valinnaiset lisäpöytäkirjat. Sen tarkoituksena on auttaa suojelemaan lasta väkivallalta, hyväksikäytöltä ja kaltoinkohtelulta.

Vaikutusvalta. Yrityksen kyky saada aikaan muutos toimijoissa, jotka estävät ihmis-oikeuksien toteutumista joko omalla toiminnallaan tai välillisesti. Jos yrityksellä on vaikutusvaltaa estää tai lieventää vaikutuksia ihmisoikeuksiin, jotka liittyvät sen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin *liikesuhteen* kautta, sen tulisi käyttää tätä vaikutusvaltaansa. Jos vaikutusvaltaa ei ole, yritys voi etsiä keinoja sen lisäämiseksi. Se voi esimerkiksi tarjota tukea tarvittavien muutosten aikaansaamiseksi, tarjota muita kannustimia tai tehdä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Yrityksen tulisi myös punnita, kuinka tärkeä liikesuhde yritykselle on, kuinka vakava vaikutus on kyseessä ja olisiko liikesuhteen irtisanominen ihmisoikeuksien kannalta vielä haitallisempaa. Tässä tukena on liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden 19. periaate.

Yritys. Voittoa tavoitteleva likeyritys.

*"Me emme ole ongelma, vaan mahdollisuus ratkaista ongelma.
Me emme ole vain nuoria ihmisiä, vaan tämän maailman ihmisiä ja kansalaisia."*

Lasten viesti "A World Fit for Us" YK:n lapsiasiain erityisistunnolle 5.–7.5.2002

Faktoja lapsista

- Maailmassa on 2,2 miljardia alle 18-vuotiasta lasta – eli lähes kolmasosa koko maailman väestöstä on lapsia.
- Nuorten (10–19-vuotiaiden) osuus koko väestöstä on 18 prosenttia.
- Miljardilla lapsella ei ole pääsyä yhteen tai useampaan peruspalveluun, joka on keskeinen henkiinjäämisen ja kehittymisen kannalta.
- 3,3 miljoonalla alle 15-vuotiaalla lapsella on hiv.
- 215 miljoonaa lasta on lapsityöläisinä.
- 61 miljoonaa alakouluikäistä lasta ei käy koulua.
- Noin puolet syntyvistä lapsista jää rekisteröimättä.

Lisää tilastotietoja lapsista löydät osoitteesta <http://www.childinfo.org>

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

1

Kantaa vastuunsa ja **kunnioittaa** lapsen oikeuksia sekä sitoutua tukemaan niiden toteutumista

2

Myötävaikuttaa **lapsityön poistamiseen** kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liikesuhteissaan

3

Tarjota ihmisarvon mukaista työtä **nuorille työntekijöille, vanhemmille ja huoltajille**

4

Varmistaa **lasten suojelu ja työturvallisuus** kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liiketoimintapaikoissaan

5

Varmistaa, että niiden **tuotteet ja palvelut ovat turvallisia** sekä pyrkii tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista niiden avulla

6

Mainostaa ja markkinoida tavalla, joka kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukee niiden toteutumista

7

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista **ympäristön sekä maaoikeuksien ja maankäytön** osalta

8

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista **turvallisuusjärjestelyissä**

9

Auttaa suojelemaan lapsia **hätätilanteissa**

10

Vahvistaa **paikallisyhteisöjen ja hallitusten** pyrkimyksiä suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia

Johdanto

Kaikilla lapsilla on oikeudet, aina ja kaikkialla.⁴ Kaikki lapsen oikeudet ovat yhtä tärkeitä ja toisistaan riippuvaisia. Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet (Periaatteet) kutsuvat kaikkia yrityksiä kaikkialla maailmassa kunnioittamaan lapsen oikeuksia ja tukemaan niiden toteutumista liiketoimiensa ja *liikesuhteidensa* kautta. Kutsumme yrityksiä toimimaan työpaikoillaan, tuotteidensa ja palvelujensa markkinoilla, fyysisissä toimintaympäristöissään ja paikallisyhteisöissä, joiden elämään liiketoiminta vaikuttaa. Periaatteet määrittävät kattavan valikoiman toimia, joihin yritysten tulisi ryhtyä varmistukseen, ettei niiden toiminta haittaa lapsen oikeuksien toteutumista. Niissä määritetään myös toimenpiteet, joihin yrityksiä rohkaistaan ryhtymään lapsen oikeuksien toteutumisen tukemiseksi. Periaatteiden tavoite on toimia kiintopisteenä olemassa oleville ja tuleville yritystoimintaa ja lapsia koskeville hankkeille ja aloitteille sekä edistää monenkeskistä yhteistyötä. Periaatteet on suunnattu kaikelle liiketoiminnalle – sekä monikansalliselle että muulle – liiketoiminnan koosta, toimialasta, sijainnista, omistuspohjasta ja rakenteesta riippumatta. Periaatteiden tavoitteena on myös toimia muiden yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten hallitusten ja kansalaisyhteisöjen, tietolähteenä yrityksiin liittyvissä toimissa.

Koska lasten fyysinen ja henkinen kehitys on nopeaa, heillä on erilaisia henkiinjäämiseen ja kehittymiseen liittyviä tarpeita kuin aikuisilla. Lapset ovat aikuisia alttiimpia väkivallalle, hyväksikäytölle ja kaltoinkohtelulle, erityisesti hätätilanteissa. Myös ilmastonmuutos ja saasteet voivat vaikuttaa lapsiin vakavammin ja pitkäkestoisemmin kuin aikuisiin. Samanaikaisesti lapset kuitenkin antavat arvokkaan panoksensa kotitalouksissa, yhteisöissä ja yhteiskunnassa yleensä. Liiketoiminnalle lapset ovat keskeinen sidosryhmä. He ovat kuttajia, tulevia työntekijöitä ja yritysjohtajia ja jäseniä niissä yhteisöissä ja ympäristöissä, joissa yritykset toimivat. Lapset tulisi voimaannuttaa heidän äänensä kuulemiseksi heitä koskevissa asioissa, kuten lapsen oikeuksien sopimuksen lasten osallistumista koskeva yleisperiaate vaatii.

Periaatteet perustuvat kansainvälisesti tunnustettuihin lasten ihmisoikeuksiin. Ne eivät siis luo uusia kansainvälisiä, lakiin perustuvia velvoitteita. Ne nojaavat erityisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa ja sen valinnaisissa lisäpöytäkirjoissa määriteltyihin oikeuksiin. Lapsen oikeuksien sopimus on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus: sopimukseen kuuluu 193 valtiota (hallituksia, jotka ovat allekirjoittaneet ja vahvistaneet sopimuksen). Periaatteet perustuvat myös Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksiin nro 182, joka koskee lapsityön pahimpia muotoja, sekä nro 138 joka koskee työhön vaadittavaa vähimmäisikää.⁵

⁴ Lapsen oikeuksien sopimuksen ensimmäinen artikla määrittää lapseksi jokaisen alle 18-vuotiaan henkilön, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

⁵ Muita asiaan liittyviä säännöksiä sisältäviä kansainvälisiä standardeja ovat mm. YK:n naisten oikeuksien sopimus (1979), YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006) ja YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (2007). YK:n raportti lapsiin kohdistuvasta väkivallasta (The United Nations Study on Violence against Children, 2006) on myös yksi keskeisistä viiteasiakirjoista.

Periaatteet tarkentavat aikaisempia yrityksille suunnattuja standardeja, kuten YK:n Global Compact -aloitteen 'kymmentä periaatetta'⁶ ja YK:n ihmisoikeusneuvoston hyväksymiä liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita.

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtion suojelemaan, kunnioittamaan ja toteuttamaan lapsen oikeuksia kaikilla tasoillaan. Muiden yhteiskunnallisten toimijoiden, kuten yritysten, tulee noudattaa lapsen oikeuksia koskevia kansallisia lakeja ja kunnioittaa kansainvälisiä velvoitteita lapsen oikeuksista. Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet vastaavat kansainvälisen yhteisön vaatimuksiin siitä, että kaikkien yhteiskunnan toimijoiden tulisi toimia yhdessä rakentaakseen lapsille parempi maailma. Periaatteilla pyritään tarkentamaan liike-elämän roolia lapsen oikeuksien kunnioittajana ja tukijana.⁷

Periaatteita ei tule käyttää oikeutuksena minkään kansallista tai kansainvälistä lakia tai standardia huonomman standardin soveltamiselle.

Tässä asiakirjassa kuvatut Periaatteet on laadittu yhteistyössä lasten, yritysten, sijoittajien, ammattiyhdistysten, kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, kansalaisyhteiskunnan, hallitusten, tutkijoiden, YK-tahojen, lasten oikeuksien asiantuntijoiden ja yritysasiantuntijoiden kanssa.

⁶ Katso www.unglobalcompact.org

⁷ A World Fit for Children (2002). Katso myös A World Fit for Children Plus 5 (2007).

1

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

”Älkää käyttäkö meitä hyväksenne, pyydämme teiltä vastuullisuutta. Älkää tukeko meitä säälistä, vaan tukekaa meitä, koska me ansaitsemme sen. Me ostamme tuotteitanne ja palvelujanne, mutta pyydämme teitä sijoittamaan meidän kehityksemme. Me emme halua lahjoja, vaan odotamme teiltä vastuullisuutta.”

Perulainen nuori Children’s Participation in CSR -raportissa (Pelastakaa Lapset -järjestö, 2010)

Lapsen oikeuksien kunnioittamiseksi kaikkien yritysten tulee:

a. Tunnustaa keskeiset lapsen oikeuksia tukevat periaatteet

YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee perustavanlaatuiset oikeudet ja vapauudet, jotka kuuluvat kaikille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää. Sopimus sisältää neljä yleisperiaatetta, joiden tulisi ohjata kaikkia lapsia koskevia toimia, riippumatta siitä toimeenpaneeiko niitä valtio, vanhemmat, yhteisö vai yksityinen sektori. Nämä neljä yleisperiaatetta ovat: *lapsen edun ensisijaisuus*, *lapsen oikeus yhdenvertaiseen kohteluun*, *lapsen oikeus osallistua sekä oikeus henkiinjäämiseen ja kehittymiseen*.

b. Kantaa vastuunsa ja kunnioittaa lapsen oikeuksia

Tämä periaate edellyttää, että yritykset välttävät loukkaamasta lapsen oikeuksia ja puuttuvat kaikkiin tekijöihin, joissa ne ovat osallisena ja joilla on kielteinen vaikutus lapsen oikeuksien toteutumiseen. Vastuu kunnioittaa lapsen oikeuksia koskee sekä yritysten omaa toimintaa että niiden *liikesuhteita*; ei-tyhjentävä lista näistä toimista ja liikekumppanuussuhteista on kuvattu jäljempänä näissä periaatteissa.

Kantaakseen vastuunsa kaikkien yritysten tulisi ottaa käyttöön asianmukaiset toimintatavat ja prosessit, kuten YK:n ihmisoikeusneuvoston hyväksymissä liike-toimintaa ja ihmisoikeuksia koskevissa periaatteissa on määritelty.⁸

Näihin toimintatapoihin ja prosesseihin kuuluvat:

- i. **Ihmisoikeuksia koskeva toimintatapasitoumus:** Kirjallinen sitoumus, jossa yritys määrittelee kuinka se varmistaa oikeuksien, mukaan lukien lapsen oikeuksien, kunnioittamisen toiminnassaan. Sitoumuksen tulee olla yllä mainittujen liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden mukainen. Sen laatimisessa tulisi tarvittaessa käyttää asiantuntija-apua ja se pitäisi hyväksyttää yrityksen korkeimmalla johdolla. Sitoumukseen kirjataan toimintaohjeet henkilökunnalle, liikekumppaneille ja muille yrityksen toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin suoraan liittyville tahoille. Asiakirjan tulisi olla julkisesti saatavilla ja siitä olisi viestittävä sekä sisäisesti että ulkoisesti. Yrityksen toimintatavat ja prosessit tulisi mukauttaa sitoumuksen mukaisiksi. Sitoumus voi sisältää myös julkilausuman yrityksen sitoutumisesta tukemaan lasten oikeuksia.
- ii. **Ihmisoikeuksiin liittyvä due diligence -prosessi:** Yrityksen jatkuvat prosessit, joiden tarkoituksena on arvioida yrityksen toiminnasta aiheutuneet ja mahdolliset aiheutuvat vaikutukset ihmisoikeuksiin, lapsen oikeudet mukaan lukien, sekä arvioinnin tulosten integrointi toimintaan, korjaavien toimenpiteiden seuranta ja näistä viestiminen. *Ihmisoikeuksiin liittyvän due diligence -prosessin* tulisi kattaa

⁸ “Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations “Protect, Respect and Remedy” Framework (Liiketoimintaa ohjaavat ihmisoikeusperiaatteet). Liitteenä YK:n pääsihteerin asettaman ihmisoikeuksia, kansainvälisiä yrityksiä ja muita likeyrityksiä käsittelevän erityisraportin raportissa. Viite A/HRC/17/31, Yhdistyneet kansakunnat, 21. maaliskuuta 2011. Saatavilla osoitteessa www.ohchr.org/documents/issues/business/A.HRC.17.31.pdf Hyväksytty YK:n ihmisoikeusneuvostossa päätöksellä nro A/HRC/RES/17/4. Viite A/HRC/17/31

Kantaa vastuunsa ja kunnioittaa lapsen oikeuksia sekä sitoutua tukemaan niiden toteutumista

© UNICEF/NYHQ2011-1388/PAGE

kaikki haittavaikutukset, jotka aiheutuvat yrityksen omasta toiminnasta tai joiden syntyy yrityksen oman toimintansa kautta myötävaikuttaa sekä haittavaikutukset, jotka voidaan *liikesuhteen* kautta suoraan yhdistää yrityksen omaan toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin. *Ihmisoikeuksiin liittyvän due diligence -prosessin* suorittamiseen kaikkien yritysten tulisi:

- Tunnistaa ja arvioida todelliset ja potentiaaliset haitalliset vaikutukset lasten oikeuksiin. Arvioinnin tulisi pohjautua ihmisoikeusasiantuntemukseen ja lapsia ja muita vaikutuksille alttiiksi joutuneita ryhmiä ja asianosaisia tulisi kuulla asianmukaisen menettelyn kautta. On huomioitava, että tytöt ja pojat saattavat kohdata erilaisia riskejä.
- Tarkastella sisäisiä toimintojansa ja prosessejansa arvioinnin valossa ja ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin (kuten liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevissa periaatteissa määritellään). Jos yrityksen liiketoiminta estää lapsen oikeuksien toteutumisen tai jos yritys on osallisena muussa toiminnassa, joka estää lapsen oikeuksien toteutumisen – tai riski tähän on olemassa – yrityksen tulisi ryhtyä tarvittaviin toimiin lopettaakseen tai estääkseen tällaisen toiminnan, tai oman osuutensa toimintaan. Lisäksi sen tulisi käyttää vaikutusvaltaansa lieventääkseen jo tapahtuneita haittoja. Jos haittavaikutukset johtuvat yrityksen liikesuhteesta, yrityksen tulisi käyttää vaikutusvaltaansa asian korjaamiseksi ja tarvittaessa päättää muista toimista.
- Seurata korjaavien toimenpiteidensä tehokkuutta todentaakseen, onko lapsen oikeuksia heikentäviin tekijöihin puututtu. Apuna käytetään asianmukaisia laadullisia ja määrällisiä mittareita ja palautetta kerätään sekä yrityksen sisältä että sen ulkopuolelta, myös vaikutuksille altistuneilta lapsilta, perheiltä ja muilta sidosryhmiltä. Yrityksen tulisi harkita suoriteperusteisten sopimusten ja tarkas-

1

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

tusten, kartoitusten ja auditointien (itsearviointien tai riippumattomien auditointien) kaltaisten välineiden käyttöä säännöllisin väliajoin.

- Olla valmistautunut viestimään yllä kuvatusta selvityksestä yleisölle. Viestintä tulisi suhteuttaa vaikutusten laajuuteen ja sen tulisi olla kohdeyleisön ymmärrettävissä ja saavutettavissa. Yrityksen tulisi tarjota riittävä määrä tietoa, jotta sen korjaavien toimenpiteiden riittävyttä voidaan arvioida. Viestintä ei kuitenkaan saa asettaa vaaraan asianomaisia, henkilökuntaa tai tietosuojaa.

iii. **Lapsiystävälliset korjaus- ja oikaisumenettelyt:** Prosessit, jotka mahdollistavat kaikkien lapsen oikeuksille haitallisten, yrityksen aiheuttamien tai sen myötävaikutuksella syntyneiden *vaikutusten korjaamisen*. Tilanteessa, jossa yritys tunnistaa vaikuttaneensa tai myötävaikuttaneensa haitallisesti ihmisoikeuksiin, sen tulisi huolehtia *vaikutusten korjaamisesta* tai osallistua siihen laillisten prosessien kautta. Sopiva prosessi tulee määritellä tapauskohtaisesti. Kyseeseen tulevat sekä valitusmekanismit että juridiset mekanismit. Valitusmekanismien tulisi olla tyttöjen ja poikien, heidän perheidensä ja edunvalvojien ymmärrettävissä ja saatavilla. Niiden tulisi myös täyttää YK:n ihmisoikeuskomission liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden 31. periaatteessa määritellyt ei-oikeudellisten mekanismien tehokkuuskriteerit.

c. Tukea lapsen oikeuksien toteutumista aktiivisin toimin

Lapsen oikeuksien kunnioittamisen lisäksi yritys voi aktiivisesti tukea lapsen oikeuksien toteutumista vapaaehtoisin toimin, eli parantaa lasten asemaa toimintansa ja *liikesuhteidensa* kautta. Mahdollisuuksia on lukuisia – ydinliiketoiminta, strategiset yhteiskunnalliset investoinnit, hyväntekeväisyys, vaikuttamistoiminta, yhteiskuntapoliittinen osallistuminen sekä yhteistyö muiden toimijoiden kanssa – ja yritys voi tunnistaa ne *ihmisoikeuksia koskevan due diligence -prosessin* kautta. Prosessi pitää sisällään mm. keskusteluja lasten ja heidän perheidensä sekä lapsen oikeuksiin erikoistuneiden asiantuntijoiden kanssa. Vapaaehtoisten toimien ei tulisi korvata toimia, joilla varmistetaan lapsen oikeuksien kunnioittaminen, vaan ne ovat lisätoimia. Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteiden tulee ohjata kaikkia toimia.

d. Ryhtyä lapsen oikeuksien puolustajaksi toimintaympäristössään

Yrityksiä rohkaistaan edistämään lapsen oikeuksia, näitä Periaatteita ja niihin liittyviä hyviä käytäntöjä myös toimittajiensa, liikekumppaneidensa ja vertaisyritystensä parissa.

Kantaa vastuunsa ja kunnioittaa lapsen oikeuksia sekä sitoutua tukemaan niiden toteutumista

© PLAYING FOR CHANGE

Kansainvälisellä vaatevalmistajalla on alihankintatehtaita Bangladeshissa. Yhteistyössä lasten ja naisten oikeuksia ajavan kansalaisjärjestön kanssa se perusti näihin tehtaisiin pisteitä, joissa työntekijät voivat raportoida sille työhön liittyvistä epäkohdista. Kansalaisjärjestöllä oli vankka kokemus naisten ja lasten parissa työskentelystä ja siksi se tiesi kuinka tehdä raportoinnista mahdollisimman helppoa ja luottamuksellista. Pisteet tarjosivat uuden ja turvallisen tavan, jolla työntekijät pystyvät saamaan yhteyden työnantajayritykseensä. Järjestelyn ansiosta yritys on saanut arvokasta palautetta alihankintatehtaidensa työntekijöiltä ja sen on ollut helpompi sitouttaa alihankkijatehtaat korjaaviin toimenpiteisiin.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Työntekijöille
sopivan valitus-
mekanismin
luominen

2

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

“On tärkeää, että yritykset pyrkivät ... paremmin ymmärtämään ihmisoikeuksia ja niiden toiminnan vaikutuksia ihmisten elämään.”

Paraguaylaiset nuoret Liike-toimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet -hankkeeseen liittyvässä kuulemistilaisuudessa vuonna 2011

Yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia sisältää myös oikeudet, jotka kuuluvat Kansainvälisen työjärjestön julistukseen työelämän perusperiaatteista ja oikeuksista. Kaikkien yritysten tulee:

a. Lopettaa lapsityön käyttö

Yrityksen ei tule palkata tai käyttää lapsia missään työssä, joka voidaan määritellä *lapsityöksi*. Sen tulee ottaa luotettavat iänmääritysmenetelmät osaksi rekrytointiprosessiaan ja varmistaa, että niitä käytetään koko *arvoketjussa*. Yrityksen tulee selvittää, ketkä kaikki sille tavalla tai toisella työtä tekevistä henkilöistä ovat lapsia. Kun lasten suhde työpaikkaan päätetään, yrityksen on varmistettava, että heitä suojellaan. Lisäksi, jos mahdollista, heidän perheidensä aikuisille jäsenille on järjestettävä *ihmisarvon mukaista työtä*. Yrityksen ei tule painostaa alihankkijoita tai urakoitsijoita tavoilla, jotka voivat johtaa lapsen oikeuksien loukkauksiin.

b. Estää, tunnistaa ja vähentää nuoriin työntekijöihin kohdistuvia haittoja sekä suojella heitä työltä, jonka tekeminen on kielletty alle 18-vuotialta tai joka haittaa heidän fyysistä tai henkistä kehitystään. Yrityksen tulee estää, tunnistaa ja vähentää *nuoriin työntekijöihin* kohdistuvia haittoja sekä suojella heitä työltä, jonka tekeminen on kielletty alle 18-vuotialta tai joka ei vastaa heidän fyysistä tai henkistä kehitystään. Lasta pitää suojella sellaiselta työltä, joka on todennäköisesti vaaraksi hänen terveydelleen, turvallisuudelleen tai moraaliseen kehitykselleen. Yrityksen tulee ennaltaehkäistä ja poistaa mahdolliset vaaranaiheuttajat työpaikalla tai siirtää lapset pois tällaisista työtiloista. Vaarallisessa työssä olevat lapset tulee välittömästi siirtää pois ja heitä tulee suojella tällaisten toimenpiteiden aiheuttamalta tulonmenetykseltä. Yrityksen tulee muistaa, että työikäiset lapset voivat kohdata työpaikalla erilaisia riskejä kuin aikuiset, ja tytöt erilaisia riskejä kuin pojat. Yrityksen tulee kunnioittaa erityisesti lasten oikeutta saada tietoa, oikeutta kokoontua, oikeutta työehtosopimuksiin, oikeutta osallistua, oikeutta syrjimättömyyteen, oikeutta yksityisyyteen sekä oikeutta suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta työpaikalla, mukaan lukien fyysiset, henkiset tai muulla tavoin halventavat rangaistukset, kiusaaminen ja seksuaalinen hyväksikäyttö.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

c. Yhteistyö hallitusten, yhteiskunnallisten ja muiden toimijoiden kanssa koulutuksen edistämiseksi ja kestävien ratkaisujen löytämiseksi lapsityön perimmäisten syiden poistamiseksi

- i. Työskenteleminen vertaisyritysten, yhteisöjen, lapsen oikeuksia ajavien järjestöjen, ammattiyhdistysten ja hallitusten kanssa lasten koulutuksen edistämiseksi ja *lapsityön* perimmäisten syiden poistamiseksi kestävien ratkaisujen avulla.
- ii. Tukea kansallisia ja kansainvälisiä aloitteita sekä yhteisöjä niiden pyrkimyksissä eliminoida *lapsityö*. Tällaisen tuen keinoja ovat muun muassa yhteiskunnallisen aktiivisuuden kannustaminen ja lapsityötä koskevan tietoisuuden lisääminen. Yritys voi myös suunnitella ja toteuttaa *lapsityön* vastaisia ohjelmia yhdessä paikallisyhteisöjen kanssa. Kaikessa tuessa on huomioitava lapsen oikeus tulla kuulluksi ja osallistua.

Myötävaikuttaa lapsityön poistamiseen kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liikesuhteissaan

- iii. Kumppanuudet muiden yritysten, alan yhdistysten ja työnantajajärjestöjen kanssa toimialakohtaisten toimintatapojen kehittämiseksi sekä voimien yhdistäminen ammattiyhdistysten, lainvalvontaviranomaisten, työsuojeluviranomaisten ja muiden kanssa.
- iv. *Lapsityötä* käsittelevän työryhmän perustaminen työnantajajärjestöön tai osallistuminen tällaiseen työryhmään paikallisella, alueellisella tai kansallisella tasolla.
- v. Tuen antaminen *lapsityön* poistamiseksi tähtäävän kansallisen toimintaohjelman laatimiselle ja toimeenpanolle, osana lapsityön vastaista kansallista politiikkaa.
- vi. Osallistuminen hankkeisiin, jotka edistävät *nuorten työllisyyttä*, taitojen kehittymistä sekä auttavat työhön vaadittavan vähimmäisiän ylittäneitä nuoria saamaan työharjoittelupaikkoja.
- vii. Pyrkimykset keskittää tuotanto virallisen talouden piiriin ja välttää epävirallisia työjärjestelyjä, joista voi seurata *lapsityön* käyttöä.

© SAVE THE CHILDREN

Kansainvälinen huonekaluyritys on kehittänyt kokonaisvaltaisen tavan estää lapsityön käyttö toimitusketjussaan. Jos yritys saa tietoonsa, että alihankkija käyttää lapsityövoimaa, alihankkijaa tuetaan aloittamaan toimintaohjelma lapsityön poistamiseksi. Ohjelmassa otetaan huomioon lapsen etu, lapsen ikä, perhe ja sosiaalinen asema ja koulutustaso. Siinä korostetaan, että lapsityövoiman ei tulisi toimenpiteen seurauksena siirtyä alihankkijalta toiselle vaan lapsityössä olleille pitää mahdollistaa kestävämmät ratkaisut. Yritys on vuodesta 2000 lähti- en solminut pitkäaikaisia kumppanuuksia lapsijärjestöjen kanssa lapsityön käytön lakkauttamiseksi maaseutuyhteisöissä. Kumppanuudet ovat laaja-alaisia hankkeita, joissa lisätään tietoisuutta, aktivoidaan yhteisöjä, tuetaan lapsia aloittamaan koulunkäynti sekä parannetaan opetuksen laatua. Tavoitteena on saada sekä pojat että tytöt käymään koulunsa loppuun. Tärkeää lapsijärjestöjen kanssa toteutettavissa hankkeissa on myös naisten omatoimiryhmien perustaminen. Naisia autetaan kohentamaan taloudellista, sosiaalista ja laillista asemaansa tarjoamalla heille parempia mahdollisuuksia saada lainaa ja hankkia ansiotuloja. Tämä auttaa perheitä pienentämään velkataakkaansa, joka on yksi yleisimpiä syitä, joiden vuoksi perheet lähettävät lapsensa töihin.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Lapsityön
perimmäisiin syihin
puuttuminen

3

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

“Maksakaa vanhemmillemme tarpeeksi palkkaa, jottei lasten tarvitse jättää koulua kesken.”

13-vuotias poika Intiasta
Children’s Participation in CSR
-raportissa (Pelastakaa Lapset
-järjestö, 2010)

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Varmistaa, että nuorten työntekijöiden tekemä työ täyttää ihmisarvon mukaisen työn vaatimukset

Yrityksen tulee kunnioittaa *nuorten työntekijöiden* lapsen oikeuksia, edistää työoikeuksia ja yhteiskunnallista keskustelua työpaikalla, tarjota turvalliset työolosuhteet, suojella kaltoinkohtelulta ja hyväksikäytöltä ja tarjota sekä tytöille että pojille asianmukaiset, erilliset vesi-, sanitaatio- ja hygieniatilat.

b. Huomioida työhön vaadittavan vähimmäisiän ylittäneiden nuorten työntekijöiden haavoittuvaisuus

- Yrityksen korkeimman johdon tulisi huolehtia, että yritys kehittää toimintatavan *nuorten työntekijöiden* ja lasten oikeuksien turvaamiseksi ja sitoutuu noudattamaan tätä toimintatapaa. Toimintatavassa tulisi ottaa huomioon nuorten työntekijöiden oikeus suojeluun väkivallalta, hyväksikäytöltä ja vaaralliselta työltä. Siinä tulisi huomioida myös muut nuoria työntekijöitä koskevat rajoitukset, kuten: työajan enimmäismäärä, vaarallisissa paikoissa tai vaarallisten laitteiden kanssa työskenteleminen, painavien kuormien kuljettaminen, altistuminen vaarallisille aineille tai prosesseille, työntekeä vaikeissa olosuhteissa, kuten öisin, ja työ, jossa *nuori työntekijä* on kohtuuttomasti rajoitettu työskentelemään tietyissä tiloissa.⁹ Yrityksen johdon tulisi jakaa vastuu toimintatavan toimeenpanosta. Halutessaan he voivat myös nimetä päällikön, jonka tehtävä on valvoa toimeenpanoa.
- Työpaikkahäirintään liittyvissä toimintaohjeissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota *nuoriin työntekijöihin*. Toimintaohjeita tulisi noudattaa huolellisesti ja johdon mukaisesti ja kaikki työntekijät sekä muut työpaikalla olevat henkilöt tulisi perehdyttää niihin. Valitusmekanismien tulisi olla tehokkaita ja myös *nuorten työntekijöiden* käytettävissä.
- Yritys voi velvoittaa johtajiaan sekä rohkaista ammattiliittoja ja niiden valittuja edustajia kiinnittämään erityistä huomiota *nuorten työntekijöiden* oikeuksien suojelemiseen. Ammattiyhdistykset voivat halutessaan valita nuorten työntekijöiden edustajia valvomaan nuorten työoloja – edustajien valinta on kuitenkin jokaisen ammattiyhdistyksen itsensä päätettävissä.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

c. Nuorten työntekijöiden erityistarpeiden huomioonottaminen

Palkan lisäksi *nuorten työntekijöiden ihmisarvon mukaiseen työhön* kuuluvat ikään soveltuva sosiaaliturva sekä terveysneuvonta ja -palvelut. Yrityksiä kannustetaan tukemaan myös laadukasta koulutusta, ammattiopintoja, työssä oppimista ja kehittämisohjelmia. Nämä kaikki tukevat elannon ansaitsemista.

⁹ Lisätietoa löytyy Kansainvälisen työjärjestön lapsityövoiman pahimpia muotoja koskevasta suosituksesta nro. 190 ('Worst Forms of Child Labour Recommendation'), 1999. Englanninkielinen suositus on luettavissa osoitteessa <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?R190>

Tarjota ihmisarvon mukaista työtä nuorille työntekijöille, vanhemmille ja huoltajille

d. Ihmisarvon mukaisten työolosuhteiden laajentaminen niin, että ne tukevat työntekijöiden – sekä naisten että miesten – roolia vanhempina ja huoltajina

Lain noudattamisen lisäksi yrityksen tulisi kiinnittää erityistä huomiota työoloihin, kuten elämiseen riittävään palkkaan, työajan pituuteen ja joustavuuteen, odottavien ja imettävien äitien työjärjestelyihin, vanhempainvapaan tarpeeseen sekä siirto- ja kausityöläisten etävanhemmuuden tukemiseen. Yritysten tulisi myös helpottaa työntekijöidensä lasten pääsyä laadukkaaseen päivähoitoon, terveyspalveluihin ja koulutukseen.

© UNICEF/NYHQ2011-1601/LEMOYNE

Iso-Britanniassa sijaitseva kansainvälinen yritys ryhtyi yhteistyöhön kiinalaisen naisjärjestön kanssa vuonna 2009 tarjotakseen apua siirtotyöläisten lapsille, jotka jäivät kotimaahan ilman vanhempiaan. Hanke ulottuu kymmeneen provinssiin ja sen on laskettu hyödyttävän yhteensä 600 000 perhettä. Lasten ja vanhempien säännöllistä yhteydenpitoa helpotetaan työntekijöille jaettavilla puhelukorteilla, joista käytetään nimeä ”rakkaus-kortit”. Ohjelma tarjoaa käytännön neuvoja lapsille ja perheille myös tapauksissa, joissa lapset jäävät maaseudulle vanhempien muuttaessa työn perässä kaupunkiin. Tilastojen mukaan Kiinassa on 58 miljoonaa kotiin jäävää lasta, eli 30 prosenttia kaikista Kiinan maaseudulla asuvista lapsista. Yli 40 miljoonaa näistä lapsista on alle 14-vuotiaita.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Siirtotyöläisten
etävanhemmuuden
tukeminen

4

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

*“Meidän mie-
lestämme väkival-
lanteko yhtäkin lasta
kohtaan on liikaa.”*

Lapset Länsi- ja Keski-Afrikasta
United Nations Study on
Violence against Children
-tutkimuksessa vuonna 2005

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Tunnistaa lasten turvallisuutta ja suojelua uhkaavat tekijät työympäristössä ja henkilökunnassa ja puuttua niihin

- Yrityksen tulee varmistaa, ettei sen toimitiloja käytetä lasten kaltoinkohteluun, hyväksikäyttöön, tai minkäänlaiseen vahingoittamiseen.
- Yrityksen tulee varmistaa, etteivät sen mahdollisesti vaaralliset tilat aiheuta turvallisuushakaa lapsille työ- tai vapaa-aikana.
- Yrityksen tulee kertoa selvästi henkilöstölle, ettei se hyväksy minkäänlaista väkivaltaa, kaltoinkohtelua tai hyväksikäyttöä liiketoiminnassaan, edes silloin, kun toiminta tapahtuu varsinaisten toimitilojen ulkopuolella.
- Yrityksen tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin, jos on aihetta epäillä väkivaltaa, hyväksikäyttöä tai riistoa esiintyvän.
- Yrityksen tulee varmistaa, että työhön vaadittavan vähimmäisiän ylittäneitä *nuoria työntekijöitä* suojellaan vaaralliselta työltä.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutusta seuraavin toimin:

b. Toimintaohje lasten suojelemiseksi

Yrityksen tulisi laatia ja ottaa käyttöön liiketoimintaansa koskeva *toimintaohje lasten suojelemiseksi*. Sen tulee varmistaa, että henkilöstö on tietoinen ohjeesta ja että siitä järjestetään jatkuvasti koulutusta. Yrityksen tulisi suositella tällaisen *toimintaohjeen* laatimista myös muille tahoille, joihin se on *liikesuhteessa* toimintansa, tuotteittensa tai palvelujensa kautta.

Varmistaa lasten suojelu ja työturvallisuus kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liiketoimintapaikoissaan

© UNICEF/NYHQ2007-2695/PIROZZI

Maailmanlaajuinen matkailualan yritys on ottanut käyttöönsä laaja-alaisen strategian torjuakseen seksuaalista hyväksikäyttöä ja lapsikauppaa ja lisätäkseen tietoisuutta ongelmasta. Yritys on The Code -aloitteen jäsen (*Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism*). Osana sitoumustaan yritys vaatii kaikkia toimittajiaan hyväksymään laillisesti sitovan sopimuskäytännön, jossa nämä vakuuttavat tuomitsevansa lasten kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön. Myös työntekijöiden koulutusohjelmaan on sisällytetty erityinen osio lasten suojelusta. Loppuvuodesta 2011 yritys alkoi liittää tietoa lapsikaupasta sellaisiin Yhdysvalloissa tehtyihin sähköisiin matkasuunnitelmiin, joissa matka suuntautui alueelle, jossa lapsikauppa ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on yleistä. Tämän lisäksi matkailijoille annetaan puhelinnumero, johon he voivat raportoida näkemästään seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai siihen viittaavasta epäilyttävästä käytöksestä. Yritys pyrkii puuttumaan myös ongelman perimmäisiin syihin tekemällä yhteistyötä paikallisten järjestöjen kanssa lapsikaupan kitkemiseksi.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Lasten suojeleminen
seksuaaliselta
hyväksikäytöltä

5

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

*“Älkää seuratko
vain myyntiä, vaan
selvittäkää, kuka
tuotteitanne käyttää,
ja pyrkikää estämään
kauppoja myymästä
vahingollisia tuot-
teita lapsille.”*

Filippiiniläiset nuoret
Liiketoimintaa ohjaavat lapsen-
oikeusperiaatteet -hankkeeseen
liittyvässä kuulemistilaisuudessa
vuonna 2011

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

- a. Varmistaa, että lasten todennäköisesti käyttämät tuotteet ja palvelut testataan ja tutkitaan asianmukaisten kansallisten ja kansainvälisten standardien mukaisesti.
- b. Varmistaa, että lapsille suunnatut tuotteet ja palvelut – tai tuotteet ja palvelut joille lapset saattavat altistua – ovat turvallisia eivätkä aiheuta henkistä, fyysistä tai moraalista vahinkoa.
- c. Estää lapsilta sellaisten tuotteiden ja palvelujen saatavuus, jotka eivät sovellu lapsille tai jotka voivat aiheuttaa heille vahinkoa. Samanaikaisesti tulee varmistaa, että rajoitukset ovat kansainvälisten normien mukaisia. Tässä työssä on huomioitava *syrijättömyys*, sananvapaus ja tiedon saatavuus.
- d. Ryhtyä asianmukaisiin toimiin, jotta yhtäkään lasta tai lapsiryhmää ei syrjitä tuotteiden ja palveluiden tarjonnassa.
- e. Pyrkä ehkäisemään ja poistamaan mahdollisuus, että sen tuotteita ja palveluita voitaisiin millään tavalla käyttää lasten hyväksikäyttöön, riistoon tai heidän vahingoittamiseensa.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan:

- f. Ryhtymään toimiin, jotta lapsen henkiinjäämiselle ja kehitymiselle tärkeät tuotteet ja palvelut olisivat mahdollisimman monen saatavilla ja käytettävissä.
- g. Kartoittamaan mahdollisuuksia tukea lapsen oikeuksia tuotteiden ja palveluiden sekä niiden jakelun kautta.

Varmistaa, että niiden tuotteet ja palvelut ovat turvallisia sekä pyrkiä tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista niiden avulla

© UNICEF/NYHQ2009-0576/RAMONEDA

Amerikkalainen autonvalmistaja on tutkimuksissaan keskittynyt erityisesti lapsiin. Yrityksellä on hanke, joka keskittyy edistämään nimenomaan lasten, nuorten ja nuorten aikuisten turvallisuutta. Moniammatilliseen tiimiin kuuluu lastenlääkäreitä, psykologeja, tilastotieteilijöitä, epidemiologeja ja insinöörejä. Yhdessä he pyrkivät selvittämään, miten loukkaantumisia voitaisiin paremmin estää ja miten tieteelliset tulokset voitaisiin muuttaa toimiviksi ja tehokkaiksi keksinnöiksi, jotka pelastaisivat lasten henkiä. Hankkeen myötä yritys tunnustaa, etteivät lapset ole vain pieniä aikuisia ja että tieto aikuisten loukkaantumisten ehkäisemisestä ei sellaisenaan sovellu lapsiin. Hankkeessa keskitytäänkin lasten ja teini-ikäisten erityisiin tarpeisiin. Lapset esimerkiksi matkustavat useimmiten autojen takapenkillä, joten autonvalmistajien tulee optimoida turvallisuuslaitteet sen mukaan.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Autoturvallisuuden
painopiste lapsissa

6

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

*“Meidän pitää
vaalia terveellistä ja
todellista omakuvaa.
Aikuisten ja nuorten
tulee yhdessä
korostaa tyttöjen
luonnollista kauneutta
sekä nostaa esille
muuta kuin ulkoisia
hyveitä – esimerkiksi
rehellisyyttä,
älykkyyttä,
luotettavuutta ja
anteliaisuutta.”*

16-vuotias Yhdysvalloissa asuva
jordaniaalaistyttö State of the
World's Children -raportissa
(UNICEF, 2011)

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Varmistaa, ettei viestinnällä ja markkinoinnilla ole haitallisia vaikutuksia lapsen oikeuksiin

Tämä pätee kaikissa media- ja viestintävälineissä ja -kanavissa. Markkinointi ei saisi vahvistaa syrjintää. Tuoteselosteiden ja -merkintöjen tulisi olla selkeitä, tarkkoja ja täydellisiä – sellaisia, joiden perusteella vanhemmat ja lapset voivat tehdä tietoisia kulutusvalintoja. Kun yritys arvioi mahdollisia haittavaikutuksia lapsen oikeuksille, sen tulisi ottaa huomioon muun muassa lasten erityinen alttius manipuloinnille sekä epätodellisten ja seksualisoitujen kehonkuvien ja stereotyyppien vaikutukset lapsiin.

b. Noudattaa Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen (World Health Assembly, WHA) sopimia markkinointi- ja terveysstandardeja yrityksen hallinnossa¹⁰

Yrityksen tulee noudattaa Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen (World Health Assembly, WHA) markkinointiin ja terveyteen liittyviä instrumentteja yritysten hallinnossa kaikkialla maailmassa. Jos kansallisen lainsäädännön määrittelemät standardit ovat tiukempia, yrityksen tulee noudattaa niitä.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

c. Tuotteiden ja palvelujen markkinointi tavalla, joka lisää tietoisuutta lasten oikeuksista ja edistää hyvää itsetuntoa, terveellisiä elämäntapoja ja väkivallattomia arvoja

¹⁰ Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen markkinointi- ja terveysinstrumentteihin kuuluvat: Kansainväliset säännöt äidinmaidonkorvikkeista (1981) ja siihen liittyvät olennaiset Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen päätöslauselmat (monissa maissa on ryhdytty kansallisen tason toimiin näiden sääntöjen toimeenpanemiseksi); Maailman terveysjärjestön tupakoinnin torjuntaa koskeva puitesopimus (2003); Suositukset lapsille suunnatusta elintarvikkeiden ja alkoholiittomien juomien markkinoinnista; sekä Maailman terveysjärjestön yleiskokouksen maailmanlaajuinen strategia alkoholin haitallisen käytön vähentämiseksi (2010).

Mainostaa ja markkinoida tavalla, joka kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukee niiden toteutumista

© UNICEF/NYHQ2010-2453/DORMINO

Pyykinpesuainetta valmistava eurooppalainen yritys hyödynsi mainoskampanjaansa levittääkseen tietoa lasten oikeudesta leikkiin ja itseilmaisuuksiin – eli lasten oikeudesta olla lapsia! Kampanja kannustaa vanhempia arvostamaan ympäristön tutkimista, leikkiä, aktiivisuutta ja liikuntaa tärkeinä asioina lapsen kehitykselle sekä terveelliselle ja onnelliselle elämälle, vaikka lapset likaantuisivatkin siinä sivussa. Yhtiö on pyörittänyt kampanjaan liittyvä televisiomainosten sarjaa ympäri maailmaa ja korostanut siten leikin ja aktiivisen elämäntavan arvoa.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Yritys edistää
lasten aktiivisuutta
ja oikeutta leikkiin

7

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

“Joka vuosi noin kolme miljoona alle viisivuotiasta lasta kuolee ympäristön aiheuttamiin sairauksiin.”

Maailman terveysjärjestön maailmanlaajuinen lasten terveyttä ja ympäristöä käsittelevä toimintaohjelma (2010–2015)

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Kunnioittaa ympäristöön liittyviä lapsen oikeuksia

- Kun yritys suunnittelee ja toteuttaa ympäristöön tai luonnonvarojen käyttöön liittyviä strategioita, sen tulee varmistaa, ettei liiketoimilla ole haitallisia vaikutuksia lapsen oikeuksiin esimerkiksi ympäristön pilaantumisen tai luonnonvarojen vähenemisen kautta.
- Yrityksen tulee varmistaa, että lasten, heidän perheidensä ja yhteisöjen oikeudet otetaan huomioon laadittaessa valmiussuunnitelmia ja korjattaessa liiketoiminnasta johtunutta haittaa ympäristölle ja terveydelle, onnettomuudet mukaan lukien.

b. Sisällyttää lapsen oikeudet ihmisoikeusvaikutusten arviointiin olennaisena osana, kun yritys hankkii tai käyttää maata liiketoimintatarkoituksiin

- Kun mahdollista, yrityksen tulee välttää tai minimoida maanhankinnasta ja -käytöstä aiheutuvat ihmisten pakkosiirrot. Yrityksen tulee keskustella mahdollisten vaikutusten alaiseksi joutuvien yhteisöjen kanssa aidosti ja tietoa jakaen, varmistaen että kaikki mahdolliset haittavaikutukset lapsen oikeuksiin tulevat esille ja että yhteisöt pääsevät aktiivisesti vaikuttamaan päätöksentekoon asioissa, jotka koskevat suoraan heitä. Ehdottomana edellytyksenä on, että mille tahansa hankkeelle, joka vaikuttaa alkuperäiskansojen yhteisöihin, on saatava näiltä yhteisöiltä vapaa, etukäteen annettu ja tietoon pohjautuva suostumus. Samaa käytäntöä suositellaan sovellettavaksi kaikkiin yhteisöihin, joihin yrityksen maanhankinta tai -käyttö vaikuttaa.
- Yrityksen tulee kunnioittaa lapsen oikeuksia – erityisesti lapsen oikeutta koulutukseen, suojeluun, terveyteen, riittävään ravintoon ja elintasoon sekä osallistumiseen – kun se suunnittelee ja toteuttaa korvaavaa asutusta ja hyvitysten maksua.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

c. Lapsen oikeuksien tukeminen suhteessa ympäristöön, jossa tulevat sukupolvet elävät ja kasvavat

Yrityksen tulisi ryhtyä toimiin alentaakseen asteittain yhtiön liiketoimien aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä ja edistääkseen kestävää luonnonvarojen käyttöä. Yrityksen tulisi tunnustaa, että tällaisilla toimilla sekä muilla ympäristön hyväksi tehdyillä teoilla on vaikutus tulevien sukupolvien elämään. Yrityksen tulisi etsiä keinoja ja mahdollisuuksia estää ja vähentää katastrofeista koituvia riskejä ja tukea yhteisöjä löytämään keinoja, joiden avulla sopeutua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin.

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista ympäristön sekä maa- ja maankäytön osalta

© UNICEF/NYHQ2006-2608/KAMBER

Johtava intialainen yhtiö tunnusti koulujen ja koululaisten arvokkaan panoksen energian ylenmääräisen käytön hillitsemisessä. Yhdessä nuorten, vanhempien, opettajien, kumppaneiden ja laajemman yhteisön kanssa heillä on paljon annettavaa, sillä energiankysyntä Intiassa kasvaa ja energiavaroja kulutetaan kiihtyvään tahtiin. Yhtiö kutsui nuoret mukaan torjumaan energiakriisiä. Vuonna 2007 yhtiö alkoi lisätä mumbailaisten koululaisten tietoisuutta energiansäästöstä ja lapsille annettiin myös välineitä ja taitoja jakaa opitut tiedot vanhempiensa ja yhteisöjensä kanssa. Aloite on kasvanut kansalliseksi liikkeeksi, johon kuuluu jo 250 koulua. Sen myötä on koulutettu yli miljoona ihmistä.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Koululaiset oppivat
energiansäästöä

8

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

*“Sota ja politiikka
ovat aina aikuisten
pelejä. Häviäjät vain
ovat aina lapsia.”*

17-vuotias Eliza Kantardzic
Bosnia-Hertsegovinasta vuonna
2002 järjestetyssä YK:n turvali-
suusneuvoston kokouksessa,
jonka aiheena olivat lapset
aseellisissa konflikteissa

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Kunnioittaa lapsen oikeuksia turvallisuusjärjestelyissä

- Kun yritys suunnittelee ja panee täytäntöön turvallisuusjärjestelyjä julkisten tai yksityisten palveluntarjoajien kanssa, sen tulee suorittaa ihmisoikeuksia koskeva due diligence -prosessi sekä huomioida erityisesti kaikki mahdolliset haitalliset vaikutukset lapsen oikeuksien toteutumiseen.
- Yrityksen tulee varmistaa, että lasten oikeuksien kunnioittaminen mainitaan selkeästi yrityksen turvallisuuteen liittyvissä sopimuksissa.
- Yritys ei saa itse, eikä julkisten tai yksityisten turvallisuusalan palveluntarjoajien välityksellä, rekrytoida tai käyttää lapsia turvallisuustehtävissä.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

b. Toimintatavat, joiden avulla tuetaan lapsen oikeuksien toteutumista turvallisuusjärjestelyissä

Yritysten tulisi ottaa käyttöön hyviksi havaittuja uusia toimintatapoja, joiden avulla ne voivat paremmin hallinnoida yritysten tai julkisen sektorin tarjoamia turvallisuuspalveluja.

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista turvallisuusjärjestelyissä

© UNICEF/NYHQ2010-1152/ASSELIN

Hallitukset, kansalaisjärjestöt ja yritykset hyväksyivät yhteistyössä *Vapaaehtoiset turvallisuutta koskevat ihmisoikeusperiaatteet* (Voluntary Principles on Security and Human Rights) vuonna 2000. Ne ohjaavat kaivos- ja energiateollisuuden yrityksiä toimimaan turva- ja turvallisuusjärjestelyissään tavalla, joka takaa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen. Vapaaehtoiset turvallisuutta koskevat ihmisoikeusperiaatteet ovat ainoat ihmisoikeusohjeet, jotka on suunniteltu nimenomaan öljy-, kaasu- ja kaivosyrityksille. Ne kattavat kolme osa-aluetta: riskien arvioinnin, yleisen turvallisuuden ja yksityisen turvallisuuden. Periaatteissa todetaan: ”Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää suojella ja edistää ihmisoikeuksia kaikkialla maailmassa ja tunnustavat myös yritysten ja kansalaisyhteiskunnan (kuten kansalaisjärjestöjen, ammattiyhdistysten ja paikallisten yhteisöjen) rakentavan roolin näiden päämäärien edistämisessä.”

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Vapaaehtoiset
turvallisuutta
koskevat ihmis-
oikeusperiaatteet

9

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

*“Yritysten tulisi
ajatella hätätilanteita
kaiken aikaa eikä
vain silloin, kun
ne tapahtuvat.
Toisin sanoen yri-
tyksillä tulisi olla
ohjelmia vahinkojen
vähentämiseksi ja
lieventämiseksi.”*

Brasilialaiset nuoret
Liiketoimintaa ohjaavat lapsen-
oikeusperiaatteet -hankkeeseen
liittyvässä kuulemistilaisuudessa
vuonna 2011

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Kunnioittaa lapsen oikeuksia hätätilanteissa

Yrityksen tulee välttää aiheuttamasta suoraan tai välillisesti lapsen oikeuksien loukkauksia *hätätilanteissa*. Yrityksen tulee tiedostaa, että aseellisen selkkauksen tai muun *hätätilanteen* aikana ihmisoikeusloukkausten riski on suuri ja sen tulee tarvittaessa ryhtyä due diligence -prosessiin. Yrityksen tulee huomioida, että *hätätilanteet* ovat merkittävä riskitekijä lapsen oikeuksien toteutumiselle ja että jotkut lapsiryhmät ovat haavoittuvammassa asemassa kuin toiset. Tällaisia ryhmiä ovat mm. vammaiset lapset, pakolaislapset, maahanmuuttajalapset, yksin maahan tulleet alaikäiset sekä alkuperäiskansoihin kuuluvat lapset. *Hätätilanteet* voivat myös vaikuttaa tyttöihin ja poikiin eri tavalla.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

b. Toimintatavat, joilla tuetaan lapsen oikeuksien toteutumista hätätilanteissa

- Auta suojelemaan lapsia lisäämällä työntekijöiden ja koko yhteisön tietoisuutta siitä, että *hätätilanteissa* lapsilla on erityisen suuri riski joutua väkivallan, kaltoin-kohtelun ja hyväksikäytön kohteiksi.
- Tarpeen tullen ja pyydettyäessä tue viranomaisia ja humanitaarisia järjestöjä vastaamaan *hätätilanteisiin*. Tuen tulee perustua tarvearviointiin ja hyviksi todettuihin ratkaisuihin ja sen toteuttajan on oltava vastuussa yhteisöille, joiden elämään hätätilanne vaikuttaa.
- Edistä kestävää rauhaa ja kehitystä.¹¹

¹¹ Katso esimerkiksi YK:n julkaisu Global Compact - Principles for Responsible Investment, 'Guidance on Responsible Business in Conflict-Affected and High-Risk Areas: A Resource for Companies and Investors', 2010. http://www.unglobalcompact.org/Issues/conflict_prevention/guidance_material.html

Auttaa suojelemaan lapsia hätätilanteissa

© UNICEF/NYHQ2010-0681/JERRY

Kansainvälinen hankejohtamiseen erikoistunut konsulttiyritys aloitti yhteistyön kansainvälisen järjestön kanssa tarjotakseen koulutusta pakolaislapsille. Iso osa yhteistyötä on ollut taitopainotteisen opetuksen tarjoaminen noin 30 000 pakolaislapselle itäisessä Tšadissa. Johtamisaamisellaan yritys on auttanut kansainvälistä järjestöä määrittelemään konkreettisia toimenpiteitä, tavoitteita ja mittareita. Keskeisenä haasteena on ollut, että jatkuva konflikti ja epävarmuus ovat vaikeuttaneet pysyvien opetusohjelmien luomista. Ohjelmaan osallistuvat lapset täyttävät aluksi lomakkeen, jolla pyritään kartoittamaan olennaisia lasten suojeluun liittyviä ongelmia. Kyselyiden avulla lasten suojelu saadaan helpommin osaksi hanketta. Yritys auttaa myös lisäämään yleisön tietoutta pakolaisten tilanteesta.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Taitopainotteista
opetusta pakolais-
lapsille

10

KAIKKIEŦ YRITYSTEŦ TULEE →→→

*“Yhdessä raken-
namme maailman,
missä kaikki tytöt
ja pojat voivat naut-
tia lapsuudestaan
– joka on täynnä
leikkiä ja uuden
oppimista, jolloin
heitä rakastetaan,
kunnioitetaan ja
vaalitaan, heidän
oikeuksiaan edis-
tetään ja suojellaan,
ilman minkäänlaista
syrjintää...”*

YK:n vuoden 2002 yleis-
kokouksen raportti
A World Fit for Children

Lapsen oikeuksia kunnioittaakseen kaikkien yritysten tulee:

a. Olla heikentämättä hallitusten mahdollisuuksia suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia

Yrityksen tulisi tunnustaa, että lain kunnioitus ja vastuullinen yritystoiminta – johon kuuluu verojen maksaminen verotulojen keräämiseksi – ovat välttämättömiä, jotta hallitukset kykenevät täyttämään velvollisuutensa suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia.

Lisäksi kaikkia yrityksiä kannustetaan tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista seuraavin toimin:

b. Tuki hallitusten pyrkimyksille suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia

c. Tuki lapsia koskeville strategisille sosiaalialan ohjelmille

Yrityksen tulisi tukea jo olemassa olevia sosiaalialan ohjelmia tai suunnitella ja toteuttaa näitä yhteiskunnallisia investointeja yhteistyössä hallitusten, kansalais-yhteiskunnan toimijoiden ja lasten kanssa. Lapset itse ja lapsen oikeuksien asiantuntijat ovat todenneet, että tärkeimpiä asioita lapsille ovat terveys, koulutus, vapaa-aika, lastensuojelu ja lapsen oikeuksista tiedottaminen.

Vahvistaa paikallisyhteisöjen ja hallitusten pyrkimyksiä suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia

© UNICEF/NYHQ2009-1926CROP/PROZDI

Johtava maailmanlaajuinen rahoituslaitos on sitoutunut parantamaan koulutusta kaikkialla maailmassa ja tukemaan YK:n vuosituhattavoitteiden saavuttamista, jotta jokaisella lapsella olisi mahdollisuus laadukkaaseen perusopetukseen. Yhtiön työntekijät ovat avainasemassa hankkeen onnistumisessa. Hankkeen käynnistämisestä vuonna 2005 lähtien yhtiön työntekijät ovat lahjoittaneet moniin paikallisiin lasten aloitteisiin sekä aikaa että rahaa. Rahoituslaitos osallistuu hankkeisiin lahjoittamalla työntekijöiden lahjoittamaa summaa vastaavan summan kuhunkin hankkeeseen. Tähän mennessä hanke on tuottanut 13 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria koulutushankkeisiin.

**HYVÄ
ESIMERKKI:**
Työntekijät tukevat
lapsen oikeutta
koulutukseen

Lyhennelmä Lapsen oikeuksien yleissopimuksesta

Seuraava teksti on epävirallinen lyhennelmä lapsen oikeuksien yleissopimuksesta. Yleissopimus ja sen valinnaiset lisäpöytäkirjat löytyvät kokonaisuudessaan osoitteesta http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko. (Englanninkielinen versio osoitteessa <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/>).

Johdanto

Johdannossa muistutetaan Yhdistyneiden kansakuntien peruseriaa- teista ja olennaisten ihmisoikeussopimusten ja julistusten säännöksistä. Johdannossa vahvistetaan, että lapset tarvitsevat erityistä huolenpitoa ja suojelua haavoittuvaisuutensa vuoksi, ja että perheellä on erityinen vastuu lapsen huolenpidosta ja suojelusta. Lisäksi todetaan, että lapsilla on tarve heitä suojelevalle lainsäädännölle ja muille suojelutoimille sekä ennen syntymää että sen jälkeen. Johdannossa tunnustetaan myös lapsen yhteisön kulttuuriarvojen tärkeys sekä kansainvälisen yhteisön tärkeä rooli lapsen oikeuksien toteuttamisessa.

Artikla 1 – Lapsen määritelmä

Lapseksi katsotaan jokainen alle 18-vuotias henkilö, ellei kansallisten lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

Artikla 2 – Syrjintäkielto

Kaikki oikeudet kuuluvat kaikille lapsille ilman minkäänlaiseen seikkaan perustuvaa erottelua. Valtiolla (kansallisella hallituksella) on velvollisuus suojella lapsia kaikenlaiselta erottelulta ja ryhtyä tarpeellisiin toimiin edistääkseen lapsen oikeuksia.

Artikla 3 – Lapsen etu

Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikissa lasta koskevissa toimissa. Valtio takaa lapselle välttämättömän huolenpidon, jos vanhemmat tai muut lapsesta vastuussa olevat eivät pysty hänestä huolehtimaan.

Artikla 4 – Oikeuksien täytäntöönpano

Valtion tulee ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin toimiin toteuttaakseen yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet.

Artikla 5 – Vanhempien ohjaus ja lapsen kehittyvät valmiudet

Valtion tulee kunnioittaa vanhempien ja muun perheen oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle ohjausta hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti.

Artikla 6 – Elämä, henkiinjääminen ja kehittyminen

Jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään ja valtiolla on velvollisuus taata lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset.

Artikla 7 – Nimi ja kansalaisuus

Lapsella on syntymästään lähtien oikeus nimeen. Lapsella on myös oikeus kansalaisuuteen ja mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.

Artikla 8 – Henkilöllisyyden säilyttäminen

Valtiolla on velvollisuus suojella lapsen henkilöllisyyttä ja tarvittaessa palauttaa se. Henkilöllisyyteen kuuluvat nimi, kansalaisuus ja sukulaisuussuhteet.

Artikla 9 – Vanhemmista erottaminen

Lapsella on oikeus elää vanhempiensa kanssa, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Vanhemmistaan tai vanhemmistaan erotetulla lapsella on myös oikeus ylläpitää suhteita molempiin vanhempiinsa.

Artikla 10 – Perheen jälleenyhdistäminen

Lapsella ja hänen vanhemmillaan on oikeus lähteä mistä tahansa maasta ja saapua omaan maahansa perheen jälleenyhdistämiseksi tai lapsi-vanhempi-suhteen ylläpitämiseksi.

Artikla 11 – Laiton maastakuljetus ja ulkomailta palauttamatta jättäminen

Valtiolla on velvollisuus estää vanhemman tai kolmannen osapuolen tekemät lasten kaappaukset tai ulkomailta palauttamatta jättämiset sekä ryhtyä oikeustoimiin tällaisten tekojen rankaisemiseksi.

Artikla 12 – Lapsen näkemysten kunnioittaminen

Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä. Lapsen näkemykset on otettava huomioon kaikissa häntä koskevissa asioissa tai toimissa.

Artikla 13 – Sananvapaus

Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä sekä vastaanottaa ja levittää tietoa ja ajatuksia yli rajojen.

Artikla 14 – Oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen

Valtion tulee kunnioittaa lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen sekä vanhempien oikeutta antaa lapselle ohjausta näiden oikeuksien käyttämisessä.

Artikla 15 – Oikeus yhdistyä ja kokoontua rauhanomaisesti

Lapsilla on yhdistymisvapaus ja oikeus kokoontua.

Artikla 16 – Oikeus yksityisyyteen

Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua eikä lapsen kunniaa tai mainetta saa halventaa. Lapsella on oikeus suojeluun tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

Artikla 17 – Oikeus asianmukaiseen tietoon

Valtion tulee varmistaa, että lapset saavat tietoa monenlaisista lähteistä ja pääsevät tiedon ääreen. Lisäksi valtion tulee rohkaista tiedotusvälineitä levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää tietoa sekä ryhtyä toimiin suojellakseen lapsia heidän kehitykselleen vahingolliselta aineistolta.

Artikla 18 – Vanhempien vastuu

Vanhemmilla on yhteinen ja ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Valtion tulee tarjota vanhemmille asianmukaista apua heidän kasvatustehtävänsä tukemiseksi.

Artikla 19 – Oikeus suojeluun kaikelta väkivallalta ja laiminlyönniltä

Valtion tulee suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta ja huonolta kohtelulta silloin, kun hän on vanhempansa tai muun huoltajansa hoidossa. Valtion tulee myös perustaa sosiaalisia ohjelmia, joilla väkivaltaa ehkäistään ja joiden avulla uhrit saavat apua.

Artikla 20 – Vailla perhettä olevien lasten suojele

Lapsella, joka on vailla perheen turvaa, on oikeus valtion tarjoamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. Valtion tulee taata, että lapselle on tarjolla vaihtoehtoinen hoito, esimerkiksi sijaisperheessä tai laitoksessa. Hoito-paikasta päätettäessä tulee kiinnittää huomiota lapsen kulttuuristaustaan.

Artikla 21 – Adoptio

Valtiot, jotka tunnustavat tai sallivat adoption, takaavat, että adoptio toteutetaan vain lapsen edun nimissä, ja tällöin vain toimivaltaisten viranomaisten toimesta.

Artikla 22 – Pakolaislapset

Pakolaislapselle tai lapselle, joka anoo pakolaisasemaa, tulee taata erityistä suojelua. Valtiolla on velvollisuus toimia yhteistyössä sellaisten järjestöjen kanssa, jotka tarjoavat pakolaisille suojelua ja apua.

Artikla 23 – Vammaiset lapset

Vammaisella lapsella on oikeus saada erikoishoitoa, koulutusta sekä ohjausta, jotta hän voisi nauttia täys-painoisesta ja arvokkaasta elämästä, sopeutuisi mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään yhteiskuntaan ja saavuttaisi mahdollisimman korkean henkilökohtaisen kehitystason.

Artikla 24 – Terveys ja terveyspalvelut

Lapsella on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan ja terveydenhoitopalveluihin. Valtion tulee erityisesti pyrkiä vähentämään imeväis- ja lapsikuolleisuutta sekä panostaa perusterveydenhuollon ja ennalta-ehkäisevän terveydenhuollon tarjoamiseen ja terveystarkkailuun. Valtion tulee edistää kansainvälistä yhteistyötä terveysasioissa ja huolehtia siitä, ettei yksikään lapsi jää ilman toimivia terveyspalveluita.

Artikla 25 – Lapsen hoidon ajoittainen tarkistaminen

Lapsella, jonka valtio on sijoittanut hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai terveyden hoitamista varten muualle, on oikeus saada hoito- ja sijoitusolosuhteet tarkastettavaksi ajoittain.

Artikla 26 – Sosiaaliturva

Lapsella on oikeus nauttia sosiaaliturvasta, mukaan lukien sosiaalivakuutus.

Artikla 27 – Riittävä elintaso

Jokaisella lapsella on oikeus hänen fyysisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Vanhemmilla on ensisijainen vastuu turvata lapsen kannalta välttämätön elintaso. Valtiolla on velvollisuus taata, että vanhemmat pystyvät toteuttamaan tämän oikeuden. Valtio voi toteuttaa velvollisuuttaan esimerkiksi jakamalla aineellista apua vanhemmille ja lapsille.

Artikla 28 – Koulutus

Lapsella on oikeus opetukseen ja valtion velvollisuutena on taata, että perusopetus on maksutonta ja pakollista. Lisäksi valtion tulee edistää erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä ja niiden saatavuutta kaikille, saattaa korkea-asteen koulutus kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella sekä taata, että kurinpito kouluissa on lapsen ihmisarvon mukaista. Valtion tulee myös osallistua kansainväliseen yhteistyöhön, jonka tavoitteena on toteuttaa kaikkien lasten oikeus koulutukseen.

Artikla 29 – Koulutuksen päämäärät

Koulutuksen tulee pyrkiä täysimääräisesti kehittämään lapsen persoonallisuutta, lahjoja ja henkisiä ja ruumiillisia valmiuksia. Koulutuksen tulee valmistaa lasta aktiiviseen elämään vapaassa yhteiskunnassa sekä edistää kunnioitusta lapsen vanhempia, hänen kulttuuri-identiteettiään, kieltään ja arvojaan sekä muita kulttuureja ja arvoja kohtaan.

Artikla 30 – Vähemmistöjen tai alkuperäiskansojen lapset

Vähemmistöihin tai alkuperäiskansoihin kuuluvilla lapsilla on oikeus nauttia omasta kulttuuristaan, harjoittaa omaa uskontoaan ja käyttää omaa kieltään.

Artikla 31 – Vapaa-aika, leikki ja kulttuuri

Lapsella on oikeus vapaa-aikaan ja leikkiin sekä oikeus osallistua vapaasti kulttuurielämään ja taiteisiin.

Artikla 32 – Lapsityö

Lapsella on oikeus tulla suojelluksi työnteltä, joka vaarantaa hänen terveytensä, koulutuksensa tai ehityksensä. Valtion tulee asettaa vähimmäisikäraja työhön otettaville sekä säännellä työoloja.

Artikla 33 – Huumeiden väärinkäyttö

Lapsilla on oikeus suojeluun huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden luvattomalta käytöltä. Valtion tulee myös estää lasten käyttö tällaisten aineiden tuotannossa tai kaupassa.

Artikla 34 – Seksuaalinen hyväksikäyttö

Valtion tulee suojella lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja kaltoinkohtelulta, mukaan lukien lasten hyväksikäyttö prostituutiossa ja pornografiassa.

Artikla 35 – Ryöstäminen, myynti ja kauppaaminen

Valtion tulee ryhtyä kaikkiin mahdollisiin toimiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen.

Artikla 36 – Muut hyväksikäytön muodot

Lapsella on oikeus suojeluun myös kaikilta muilta kuin artikloissa 32–35 mainituilta, hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

Artikla 37 – Kidutus ja vapaudenriisto

Valtion tulee taata, että lasta ei kiduteta eikä kohdella tai rangaista julmalla tai halventavalla tavalla. Myöskään lapsen vapautta ei saa laittomasti riistää. Kuolemanrangaistusta tai elinkautista vankeutta ilman vapautumisen mahdollisuutta ei tule langettaa alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista. Vapaudenriiston kohteeksi joutunut lapsi on pidettävä erillään aikuisista, paitsi jos on lapsen edun mukaista menetellä toisin. Vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus oikeudelliseen ja muuhun apuun sekä oikeus pitää yhteyttä perheeseensä.

Artikla 38 – Aseelliset selkkaukset

Valtion tulee ryhtyä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin taatakseen, etteivät alle 15-vuotiaat henkilöt suoranaisesti osallistu viholaisuuksiin. Alle 15-vuotiaita ei saa värvätä asevoimiin. Valtion tulee myös taata, että se suojelee ja hoitaa aseellisen selkkauksen kokeneita lapsia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti.

Artikla 39 – Kuntoutus

Valtiolla on velvollisuus varmistaa, että lapset, jotka ovat joutuneet aseellisen selkkauksen, kidutuksen, kaltoinkohtelun tai hyväksikäytön uhriksi, saavat asianmukaista hoitoa toipuakseen ja sopeutuakseen jälleen yhteiskuntaan.

Artikla 40 – Nuoriso-oikeusjärjestelmä

Lapsella, joka joutuu tekemisiin rikosoikeusjärjestelmän kanssa, on oikeus kohteluun, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, ottaa lapsen iän huomioon ja takaa hänelle puolustuksen rikosasiassa. Aina milloin mahdollista, on vältettävä oikeudellisia toimenpiteitä ja lasten sijoittamista laitoksiin.

Artikla 41 – Kunnioitus paremmin lapsen oikeuksia takaavia normeja kohtaan

Jos sopimusvaltion kansallisessa lainsäädännössä tai sitä velvoittavissa muissa kansainvälisissä sopimuksissa on asetettu määräyksiä, jotka edistävät paremmin lapsen oikeuksia, tulee valtion soveltaa niitä yleissopimuksen sijaan.

Artiklat 42–54 – Täytäntöönpano ja voimaantulo

Näissä artikloissa määrätään seuraavaa:

- Yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun 20 valtiota on ratifioinut sen;
- Sopimusvaltioilla on velvollisuus saattaa yleissopimuksen oikeudet yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon;
- Lapsen oikeuksien komitea perustetaan tarkastelemaan sopimusvaltioiden edistymistä sopimuksen täytäntöönpanossa. Komitea käsittelee valtioiden raportit, jotka niiden tulee toimittaa ensin kahden vuoden jälkeen sopimuksen ratifiointista ja sen jälkeen viiden vuoden välein;
- Sopimusvaltioilla on velvollisuus raportoida yleissopimuksen täytäntöönpanon edistymisestä komitealle. Raportissa tulee kertoa niistä toimista, joihin se on ryhtynyt yleissopimuksen täytäntöön panemiseksi;
- Sopimusvaltioilla on velvollisuus julkaista raporttinsa laajalti yleisölle omassa maassaan;
- Kansainvälisillä järjestöillä on oikeus olla edustettuina yleissopimuksen sellaisten määräysten täytäntöönpanon arvioinnissa, jotka kuuluvat niiden toimialaan. Järjestöt voivat osallistua komitean kokouksiin, tarjota asiantuntemustaan komitealle sekä antaa teknistä opastusta tai apua jäsenvaltioille, jotka sitä pyytävät. Yhteistyössä olevat kansainväliset järjestöt ovat UNICEF ja muut YK:n erityisjärjestöt kuten Kansainvälinen työjärjestö ILO, Maailman terveysjärjestö WHO sekä YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO. Lisäksi voidaan konsultoida kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä, joille on annettu YK:ssa tunnustettu asiantuntija-asema;
- Komitea voi suositella yleiskokoukselle, että sen puolesta suoritettaisiin tutkimuksia lapsen oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Yleissopimuksessa määritellyjä oikeuksia tarkennetaan lisäksi kolmella lisäpöytäkirjalla. Ne koskevat lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä prostituutiossa ja pornografiassa; lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin sekä lasten valitusoikeutta.

KAIKKIEN YRITYSTEN TULEE →→→

1

Kantaa vastuunsa ja **kunnioittaa** lapsen oikeuksia sekä sitoutua tukemaan niiden toteutumista

2

Myötävaikuttaa **lapsityön poistamiseen** kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liikesuhteissaan

3

Tarjota ihmisarvon mukaista työtä **nuorille työntekijöille, vanhemmille ja huoltajille**

4

Varmistaa **lasten suojelu ja työturvallisuus** kaikessa liiketoiminnassaan ja kaikissa liiketoimintapaikoissaan

5

Varmistaa, että niiden **tuotteet ja palvelut ovat turvallisia** sekä pyrkii tukemaan lapsen oikeuksien toteutumista niiden avulla

6

Mainostaa ja markkinoida tavalla, joka kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukee niiden toteutumista

7

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista **ympäristön sekä maaoikeuksien ja maankäytön** osalta

8

Kunnioittaa lapsen oikeuksia ja tukea niiden toteutumista **turvallisuusjärjestelyissä**

9

Auttaa suojelemaan lapsia **hätätilanteissa**

10

Vahvistaa **paikallisyhteisöjen ja hallitusten** pyrkimyksiä suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia